

Tre återförvärvade troféer och fyra försmådda.

För denna uppsats har jag utnyttjat en samling material angående finska fanor, vilken hopbragts av min år 1933 avlidne far, fil.dr. K. K. Meinander. Samlingen omfattar: 1:o excerpt ur Krigskollegii Registratur intill år 1775, Rådsprotokoll, mönsterrullor m.m., 2:o avbildningar av flertalet i Leningrad förvarade finska fanor, 3:o avskrifter av några ryska troféförteckningar. Min far avsåg att på grunden av denna samling utgiva ett planschverk över finska fanor. Då planen ej tillsvidare kunnat förverkligas och sannolikt ej inom en överskådlig framtid kan realiseras, har jag ej ansett det oriktigt att nu utnyttja detta material. Beträffande de här gjorda kritiska anteckningarna kan jag däremot ej stöda mig på min fars auktoritet.

Antalet i vårt land förvarade finska fälttecken från den svenska tiden är ej stort. K. K. Meinander kunde år 1912 förteckna 24 stycken¹, vilka ursprungligen varit upphängda i kyrkor, men numera till största delen förvaras i våra muséer. Sedan dess hava ej några nya blivit upptäckta², men väl några förvärvats från utlandet. Åren 1931 och 1932 salubjöd nämligen Sovjetryssland ett antal troféer, bland dem sju finska fanor. Det förstnämnda året såldes tre genom Bukowskis konsthandel i Stockholm och följande år i mars hade handlanden V. Sjöberg de fyra övriga i kommission. Tyvärr hände detta vid en tid, då den ekonomiska världskrisen var som svårast och såväl finska staten som eventuella mecenater voro tvungna till den största sparsamhet. De tre hos Bukowski utbudna fanorna funno köpare och befinna sig nu i vårt land, medan de senare befunnos alltför dyra för att kunna bärgas. De torde hava returnerats till uppdragsgivaren, firman Antiquariat i Leningrad, och deras vidare öden äro okända.

Fanorna äro följande:

1. Kompanifana för Åboläns regemente före 1686.
2. Kompanifana för Björneborgs regemente av 1749 års typ.

¹ K. K. Meinander, Finska fälttecken bevarade i Finland; Finska fornminnesföreningens tidskrift XXVI (1912), s. 83—98. Nedan citerad Meinander, Fälttecken.

² En i Pudasjärvi kyrka förvarad sockenfana från Gustav III:s tid torde knappast vara att hänföra till fälttecknen.

Fig. 1. Kompanifana för Åboläns regemente.

3. Kompanifana för Nylands regemente, antagligen före 1686.
4. Kompanifana för Tavastehus läns regemente av 1686 års typ.
5. Kompanifana för Tavastehus läns regemente av 1749 års typ.
6. Kompanifana för Tavastehus läns infanteridubbling, möjligen från 1707.
7. Fana för Lemo sockens uppbåd från 1712.

1. Kompanifana för Åboläns regemente.

Dukens ursprungliga höjd är 191 cm, nuvarande bredden 188 cm. Den är sydd av två våder brunpurpurfärgat (feuille-morte?) taft, varpå målat omvänt lika på båda sidor Stor-Finlands sköldemärke, ett i riktning från stängen gående upprätt gyllene lejon med ett upplyftat svärd i högra

armen och en nedåtriktad sabel i den vänstra, omgivet av tolv rosor i silver. Vapenbilden omgives av en gles krans av dubbla späda lagerkvistar i silver med bär, nedtill och upptill hopknutna med band. I de båda bevarade hörnen står en oansenlig fyrkula. Duken är fäst vid stången med ett nytt (?) gult och svart flätband, som nedtill virats om stången något varv. Stången är 321 cm lång, 4 cm i diameter och av svartmålad furu. Spetsen saknas. På vidfästa lappar funnos följande anteckningar: *D3, 767*, på en tredje *3535 MB*. (Fig. 1.)

Fanan utbjöds i mars 1932 till salu för 700 dollars, men fann ej köpare. Sedan Sjöberg avlidit kan ingen lämna uppgifter om dess vidare öden, men sannolikt har den returnerats till uppdragsgivaren i Leningrad.

Fanan är uppenbarligen identisk med *Cederström*¹ n:o 460 eller 460: 2 och med *Brandenburg*² n:o 646. Den ena av dessa två dukar finnes avbildad i en akvarell från 1912, av vilken en kopia finnes i Nationalmuséets arkiv. Cederström uppger, att den ena fanan för elva rosor i vapenbilden, den andra tolv. Akvarellen från 1912 återger tolv rosor likasom den nu beskrivna fanan, medan dennas revor däremot ej helt överensstämma med akvarellens. Då skiljaktigheterna dock äro ganska små, är det kanske trots allt fråga om samma duk.

Vapenbilden anger, att fanan förts av Åbo läns infanteriregemente, och hörnens fyrkulor att den gjorts före 1686. Enligt *Petrelli*³ (sid. 150) översändes den 10 aug. 1683 till Åbo läns infanteriregemente under överste Hans Henrik Rehbinder en vit livfana och sju feuille-mortefärgade kompanifanor. Två av de senare voro förfärdigade 1683 av den för sådana uppdrag vid denna tid oftast anlidade mästare Baltzar Friedrich, medan de övriga fem gjorts redan år 1675 och sedan dess legat i klädkammaren. De år 1675 förfärdigade voro ursprungligen nio till antalet.⁴ År 1677 utgåvos ur klädkammaren fyra feuille-mortefärgade fanor till Åbo läns sexmänningar, vilka då stodo i Norrland under överste Karl Karlsson Sparres överbefäl.⁵ Härmed kunde man eventuellt kombinera uppgiften att klädkammaren

---

¹ *R. Cederström*, Svenska kungliga huvudbanér samt fälttecken vid i Sverige, Finland och öfriga svenska provinser stående trupper förvarade i Kungl. Livrustkammaren och Kungl. Artillerimuseum m.fl. in- och utländska samlingar. Meddelande från Livrustkammaren n:o 2, Stockholm 1900. Nedan citerad *Cederström*.

² *H. E. Бранденбургъ*, Историческій каталогъ С. - Петербургскаго Артиллерійскаго Музея, III, St. Petersburg 1889. Nedan citerad *Brandenburg*.

³ *T. J. Petrelli*, Anteckningar om svenska och finska fanor och standar under konungarne Karl X Gustaf och Karl XI intill år 1686, Stockholm 1892. Nedan citerad *Petrelli*.

⁴ *Petrelli*, s. 90.

⁵ *Petrelli*, s. 130.

år 1683 endast hade fem åboländska fanor kvar, men Petrelli uppger, stödande sig på klädkammarräkningarna, att sexmänningsfanornas fanor varit sydda av skraddaren Johan Andersson och utan målningar. Under sådana omständigheter måste det anses outrett var de fyra fanor hamnat, vilka ej mera år 1683 funnits i klädkammaren.

Utom den ovanbeskrivna fanan och dess par förvarades åtminstone ännu år 1914 i Leningrad tre kompanifanor¹ och en livfana,² vilka alla tydligen höra till samma uppsättning. Cederström identifierar sina n:ris 460 och 460: 2 med Friedrichs fanor från 1683, medan de tre övriga kompanifanorna sålunda vore från 1675, detta antagligen snarast beroende på antalet i vardera gruppen. De båda grupperna skilja sig från varandra i följande avseenden: lejonet är krönt respektive okrönt (?), dess svans tvekluren resp. okluven, rosorna äro nio resp. elva och tolv till antalet, lagerkransen enkel och grov, respektive tvätvinnad och klen, varjämte fyrkulorna äro större och omsorgsfullare målade på dem, som antagits vara äldre. Av intresse i detta sammanhang äro tvenne finska fanor för Björneborgs respektive Tavastehus läns regemente. Björneborgsfanan³ förvaras i Köpenhamn och måste därför vara förfärdigad före 1678, efter vilket år danskarna ej mött björneborgare i fält. Den är uppenbarligen gjord 1675 och två år senare tilldelad regementet.⁴ Av fanan finnes ej någon reproduktion i Finland, men väl en akvarell av en i Leningrad förvarad fana, som enligt Cederströms vittnesbörd⁵ är helt lika Köpenhamnsfanan. Tavastehusfanan,⁶ vilken för Borgå vapen och därigenom är lätt att identifiera, förvaras i Leningrad. Även den är från 1675.⁷ De tidigare omtalade åboländska fanorna med den enkla lagerkransen äro i avseende på lagerkrans och fyrkulor så lika dessa, att de måste anses vara samtida. Den tvätvinnade lagerkransen på 1683 års fanor har sin enda motsvarighet på ett antal i Leningrad förvarade fanor för Viborgs läns regemente (fig. 2).⁸ Även några av de viborgska fanorna hava fyrkulor i hörnen och torde vara från 1685.⁹ Detta resonemang har ett intresse utöver det arkivaliska, emedan vi på detta sätt kunna fastslå, att den fana, som 1932 passerade National-

¹ Cederström n:ris 457, 458 och 459 = *Brandenburg* 645. Två av kompanifanorna avbildade i akvarell i NM:s arkiv.

² Cederström n:o 461 = *Brandenburg* n:o 647.

³ Cederström n:o 547.

⁴ Petrelli, s. 90 och 122.

⁵ Cederström n:o 547: 2.

⁶ Cederström n:o 599.

⁷ Petrelli, s. 90 och 91.

⁸ Cederström n:ris 673—678 o. 680—684 = *Brandenburg* n:ris 658—659.

⁹ Petrelli, s. 151.

muséet, är målad av Baltzar Friedrich, vilken haft så stor betydelse för utformningen av Pfalztidens fanor; bland de finska fanorna finnas ej andra av hans hand. Det förtjänar även att uppmärksammas, att 1686 års fanor i alla detaljer, som ovan uppgåvos skilja de två grupperna åboländska fanor, närmare ansluta sig till de tre äldre från 1675 än till de yngre från 1683. Till och med en sådan detalj som sabelns form är på 1686 års modellritning mera lik de äldre fanorna än Friedrichs.

När vår fana råkat i ryska händer är ej gott att avgöra. Före krigsutbrottet år 1700 har regementet ej kunnat mista den och dess systerfanor, men därefter hava givetvis funnits flere tillfällen. År 1705, då regementet låg i Riga, fick det en fullständig uppsättning nya fanor. I brev till kammarkollegium av den 20 nov. 1705 anhåller Åboläns regementes dåvarande chef generalmajor Rembert von Funcken att medel måtte utanordnas för åtta fanor, vilka han i Riga anskaffat för regementet. Av medföljande kvittenser framgår fanornas utseende och pris. Livfanan har varit av vitt taft med riksvapnet och kompanifanorna av rött taft med Stor-Finlands vapen, såsom 1686 års förordning även förutsätter. Inalles ha åtgått 66 1/2 aln rött taft, 9 1/2 aln vitt taft, 10 aln vita och 70 aln karmosinröda »skrufsnören», 5 lod rött och vitt silke, vilket allt köptes hos köpmannen Johan Hollender i Riga. Fanspetsar, doppskor och spikar har

Fig. 2. Kompanifana för Viborgs läns regemente.

gördlaren Niclaes Braunschweig levererat, medan målaren Cordt Meyer målat fanorna, sadelmakaren Christian Säubert gjort fodralen av svart smorläder med lärftfoder och Christian Ohlers sytt dukarna och monterat dem på stänger. Sammanlagt hava fanorna kostat 387: 4: 16 daler silvermynt.¹

Veterligen har regementet ej mellan 1700 och 1705, allra minst mot ryssarna, varit i någon träffning där de kunnat förlora sina fanor. För det mesta låg regementet i garnison i Riga. Troligt är att de äldre fanorna varit så slitna, att de därför år 1705 ersattes med nya, måhända har även den felaktiga färgen (*feuille-morte* pro röda) påskyndat utmönstringen. De gamla hava antagligen sänts till hemlandet, där de eventuellt omedelbart tagits i bruk av länets på Viborgska fronten stående fördubblingsregemente, om vars fanor före 1707 vi ej ha några upplysningar. I sina många

¹ Kammarkoll. brevbok 1705, 20 nov.

olyckliga strider under Cronhjort och Lybecker har detta regemente haft flere tillfällen att mista sina fanor.

Den 19 sept. 1711 begärdes för regementet fyra nya fanor.¹ Tydligt ha fyra fanor kommit till Finland med den bataljon, som före Rigas kaptulation överfördes hit. Då regementet efter Poltavakatastrofen återuppsattes, hade det sålunda fyra av de Funckenska fanorna i behåll. De övriga fyra hava med den andra bataljonen gått förlorade i slagen vid Ljesna och Poltava.² Huruvida regementet så länge kriget varade fått några nya fanor veta vi ej. Framställningen år 1711 ledde ej till resultat, men år 1722 hade regementet en livfana och en kompanifana i behåll, varför åtminstone den förra måste vara tillkommen efter 1711, eventuellt år 1713, då frågan om de finska regementenas fanor ånyo var före i krigskollegium.³ I Petersburg förvaras sju röda kompanifanor⁴ och en livfana⁵ för Åboläns regemente. Livfanan är beströdd med små öppna gyllene kronor och slutna kungliga kronor i hörnen och har över riksvapnet C:R:S, medan kompanifanorna hava slutna kungliga kronor i hörnen. Möjligen är detta von Funckens fanor⁶. Kronorna voro ju egentligen förbehållna rangregementena, och veterligen har Åboläns regemente ej haft sådan karaktär. Regementet var dock det förnämligaste av de finska och dess chef var generalmajor, varför detta måhända av honom ansågs vara tillräcklig orsak till den förnäma utstyrelsen. Tillhöra de kronprydda fanorna den Funckenska beställningen återfinner man bland dem några av de fanor, som gått förlorade vid Ljesna eller Poltava. Med bestämdhet kan detta ej hävdas om en enda av de ryska troféerna, och en gammal rysk källa⁷ uppgiver även, att Poltavatroféerna brunnit upp år 1737. I ett ryskt inventarium från 1850-talet

¹ Enligt promemoria angående fanor för finska regementen etc. av den 11. 2. 1713. Koncept i krigsarkivet, Sthlm.

² K. K. *Meinander*, Svenska fanor erövrade vid Ljesna och Poltava, Historisk Tidskrift för Finland, 1921, sid. 93.

³ Enligt promemoria angående fanor för finska regementena etc. av den 11. 2. 1713. Koncept i krigsarkivet, Sthlm.

⁴ *Cederström* n:o 464—470 = *Brandenburg* n:o 647.

⁵ *Cederström* n:o 463 = *Brandenburg* n:o 629.

⁶ I ett rådsprotokoll från den 10 febr. 1737 säges: »och hwad Chronorne angår, så sättes allenast den kungl. Cronan öfwer sielfwa Rijksvapnet, men andre små Croner i hörnen, som tiäna endast för en zirat, hwilcket altid således blifwit practicerat». Denna bestämmelse har dock varken förr eller senare i större utsträckning följts, liksom ej heller den vid samma tillfälle givna förordningen att fanorna därefter skulle broderas på kypert. Huru de anbefallda hörnkronorna enligt denna bestämmelse skulle se ut, se vi av Sawolax regementes livfana, som vid ovannämnda rådsmöte förevisades som modell.

⁷ K. K. *Meinander*, HFT 1921. Uppgiften om branden finnes ej återgiven i KKM:s uppsats, utan är tagen direkt från det handskrivna transumtet.

säges om samtliga de åboländska fanorna: »Fjorton fanor för (konung Gustav III:s) Änkedrottningens Livregemente tagna i treårskriget 1788, 89 och 90 och det följande kriget 1808—09. Efter denna kampanj insattes manskapet i detta regemente i artilleriet.» Uppgifterna äro ju orimliga liksom tyvärr de flesta i denna källa.¹

Cederström upptager ytterligare tre kompanifanor för Åboläns regemente, av vilka två förvaras i Leningrad² och en i Stockholm,³ medan en kompanifana finnes i Finlands Nationalmuseum.⁴ Utom den ovan omtalade kronprydda livfanan finnes i Leningrad ytterligare en⁵ och i Helsingfors en.⁶ Huru dessa böra inpassas i sammanhanget är svårt att avgöra, då Pfalztypens fanor så länge varit i användning och regementet under denna tid många gånger fått nya fanor. Enligt regementets mönsterrullor fick det år 1724 sex kompanifanor och år 1726 en livfana och en kompanifana,⁷ samt år 1746 en ny uppsättning fanor.⁸ Kompanifanorna i Helsingfors och Stockholm äro antagligen från något av de förstnämnda åren, men om de andra vågar jag ingenting säga.

2. Kompanifana för Björneborgs regemente.

Dukens ursprungliga höjd är 179 cm, nuvarande breddan 215 à 233 cm. Den är sydd av två våder, den övre av blått taft, den nedre av gult, varpå i applikation broderat Norra Finlands sköldemärke, en upprätt svart krönt björn, förande en upplyftad sabel och följd av två femuddiga stjärnor i silver. Vapenbilden omgives av en liten broderad krans av tvenne lagerkvistar i grönt, upptill och nedtill hopknuten med en bandrosett. Stången är 292 cm lång, nedtill täljd. Spetsen är av järn och 18 cm lång. Duken är mycket skadad, till stor del bestående av tygstrimlor. (Fig. 3.)

Fanan inköptes år 1932 genom Bukowskis konsthandel i Stockholm av Björneborgs regementes hederskommendör, d.v. generalmajor, seder-

¹ Enligt K. K. Meinanders avskrift, källan för övrigt obekant. Förteckningens nummer motsvaras av samma nummer på den äldre ryska akvarellserien. Citeras nedan 1850-tals inventariet.

² Cederström n:ris 497 och 498.

³ Cederström n:o 462.

⁴ Meinander, Fälttecken n:o 11.

⁵ Cederström, n:o 461.

⁶ Meinander, Fälttecken n:o 10.

⁷ Enligt mönstring 1737.

⁸ Enligt mönstring 1782.

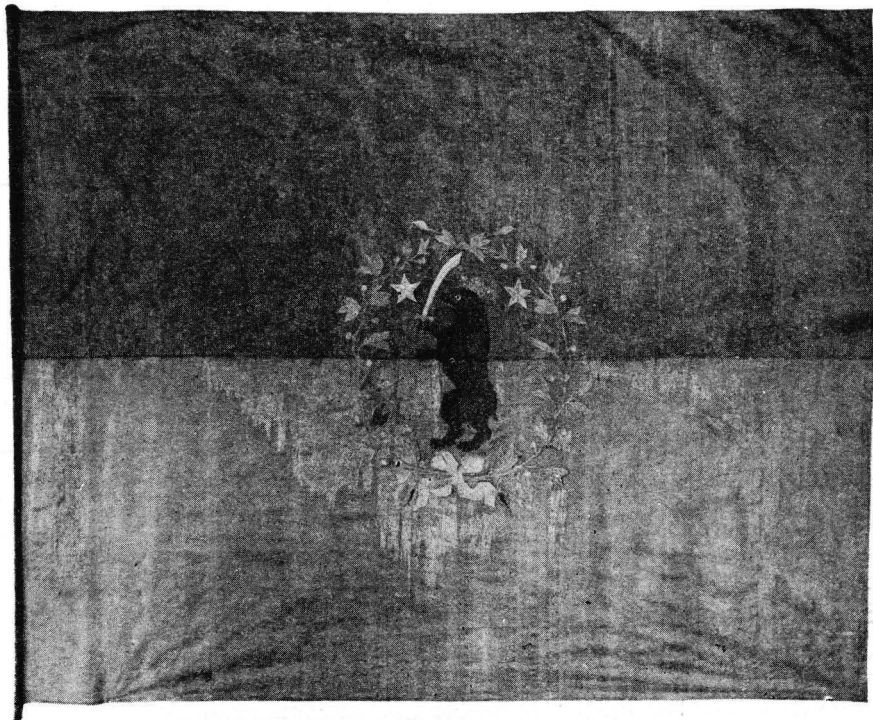

Fig. 3. Kompanifana för Björneborgs regemente.

mera generalen av kavalleriet Ernst Linder, för 20.000 mark och donerades av denne till Björneborgs regemente (Porin rykmentti¹) i Åbo. Duken uppfodrades samma år av fröken Maja Ehrnrooth (sedermera West) på nytt siden.

Fanan är av 1749 års typ. Cederström uppger en sådan fana,² vilken förvaras i Leningrad. Medan den av Cederström beskrivna duken (avbildad i akvarell från 1912 i Nationalmuséets arkiv) har endast ungefär halva dukens bredd bevarad, finnes av den ovan beskrivna bitar ända till bakre kanten. Dukarna torde sålunda ej vara identiska, vilket även styrkes av att den förra förvarades i Artillerimuséet i Petersburg, medan den senare ej var försedd med detta museums nummerbeteckning. Enligt uppgift av K. K. Meinander³ härstammar fanan från ett museum i Moskva.

¹ På förfrågan i slutet av februari 1945 uppgiver Försvarsmaktens huvudstab, att frågan om överföringen av de gamla regementenas traditioner på de nu existerande ej ännu avgjorts.

² Cederström n:o 558.

³ Hakkapeliitta 1931, s. 1107.

Efter kriget 1741—42 hade Björneborgs regemente endast fyra fanor och även dessa voro helt utslitna.¹ År 1751 beställdes för regementet fyra fanor, flera bestodos ej numera. Leveranskontraktet slöts den 13. 10. 1751 och må citeras: »För kongl. Biörneborgz Regementet åtager sig Hof Brodeuren Christopher Sergell, at till slutet af Aprill månad nästkommande år, förfärdiga en Ljf och Trenne Stycken Compagnie Fanor, som hwardera böra hålla Fyra alnar i längden, inberäknat det som lägges omkring stången och Tre al:r breda. Liffanan blifwer wit; men Compagnie Fanorna af tvänne wåder, mellan blått och sittron gult, nembl:n den öfra wåden blå och den nedra gul, altsamman av kieper, eller sarce de soi kallat, som efter detta af Kongl: Majj:st och Riksens Högl: KrigsCollegio antagna sättet med silcke Broderas: blifwandes LjifFanan broderad med Sweriges rikets wapen på båda sidor, jemte Hans Kongl. Majj:ts Höga Namn A:F:R:S: äfwen omkring, samt Biörneborgz läns province wapn i öfwersta hörnet wid stången, som är en brunachtig biörn, på twänne fötter upstigande hafwande en öppen krona på hufvudet, och en blottadt Sabell i den högra armen samt twenne wita stiernor nembl:n en på hwardera sidan om hufwudet; men på Compagnie Fanorna Broderas mitt uppå [?] allenast det redan beskrefna Biörneborgs Läns province Wapen med en Lagerbärs Krants efter wanligheten utsirad, likmätigt Kongl. KrigzCollegi därtill gifna ritning; Så som ock på stången, en genom bruten Förgylt Spitz, med Hans Kongl. May:tz inbundna nam A:F: och en kongl. Krona öfwer, som fastskrufwas uti en järnmoder; Fodret till Fanorna giöras av blått kläde med god Canifas innan till, och utan på Öfwerst af Spitzen betäckt med gått swart smort läder; och sådant alt annat nogaste betingat af två hundra dahlere för Lif, och etthundrade trettio tre dahlere 10 $\frac{2}{3}$ öre för hwarje Compagnie Fana, alt Silfwermynt, som gör til samman för alla Fyra fanorna siuhundrade tjuguh dahl:r silf:mt» etc. Krigskollegium godkände kontraktet ² och 1752 hava fanorna levererats.

Enligt kontraktets bestämmelser borde fanorna hava varit av sidenkypert, men åtminstone den ovan beskrivna är av taft. Såsom av ett rådsprotokoll av 1737 ³ framgår, förfärdigades detta år en provfana av kypert för Savolax regemente, vilken av rådet »besågs samt fans wara både wacker och god; ty kommer Coll. att lemna en nådig approbation på hwad i så måtto föranstaltat är». I samma protokoll omnämnes, att man redan för

¹ Erik Lindh, Kongliga Björneborgs Regemente, anteckningar om Satakunda knektars del i Sverige-Finlands krigshistoria. Skrifter utg. av Sv. Litt. sällsk. i Finland CCIV, Helsingfors 1928, s. 235 och där angivna källor. Nedan citerad Lindh.

² Beklädnadskontorets avgjorda mål 1751 den 21 nov.

³ 1737 års Råds Protocoller uthi Kriigs Ärender, Torsd. den 21 jan. 1737.

några år sedan »i stället för målade af tafft, hwilka ej äro warachtige, låtit där till taga ett slags sidentyg, som kallas kiper, och i stället för målning låtit utsy dem med silke, som är mycket starckare». Allmänt har kyperten dock kommit till användning först efter år 1756. Att ovan beskrivna fana, trots att den icke överensstämmer med kontraktet, hör till de år 1752 utdelade, framgår av att regementet år 1790 uppgives hava fyra fanor från år 1752.¹ De fanor, som eventuellt gjorts efter denna tid hava givetvis varit av 1766 års typ.

Vid början av 1788 års kampanj hava således alla fyra fanorna funnits kvar och varit i bruk. Lindh relaterar en händelse² från träffningen vid Kyrrö den 10. 6. 1789, där sergeant Brakel sauverat en av regementets fanor, överstelöjtnantens, och fört den till St. Michels kyrka,² där den likväl enligt Lindh den 19 i samma månad tagits av fienden. Jämförd med förslaget av 1. 9. 1790,⁴ enligt vilket regementet ännu hade alla i behåll, förefaller uppgiften ej fullt tillförlidlig, men i varje fall har regementet under detta krig förlorat en fana. Bristen fylldes år 1792⁵ med en fana av 1766 års typ. Vid krigsutbrottet 1808 voro endast den nyaste och en av de äldre i brukbart skick, medan de tvenne övriga antecknas som odugliga.⁶ Troligt är, att de odugliga vid krigsutbrottet kvarlämnats i Messuby kyrka, där de enligt regementsorder skulle upphängas.⁷ I anseende till, att den ovan beskrivna fanan är i ett så dåligt stånd, är det möjligt, att den är en av de uttjänta.

Då Gripenbergs kår, till vilken även Björneborgs regemente hörde, år 1809 kapitulerade i Kalix, hade den enligt ryska uppgifter 12 fanor,⁸ som enligt kapitulationsurkunden och de däri den 26 mars av Schuvaloff medgivna lättnaderna skulle avlämnas i Kemi.⁹

I vilket av ovannämnda sammanhang den nu hos Björneborgs regemente förvarade fanan gått förlorad till ryssarna är ej möjligt att avgöra, då de ryska arkivuppgifterna äro så knapphändiga och oftast direkt fel-

¹ Lindh, s. 235.

² Lindh, s. 236.

³ C. A. Brakel, Anteckningar öfver 1789—1790 samt 1808—1809 årens fälttåg i Finland, Helsingfors 1862, s. 10.

⁴ Förslag 1. 9. 1790, enl. Lindh s. 236.

⁵ Förslag 23. 8. 1792. Statsark. Enl. Lindh.

⁶ Förslag 1807. Enl. Lindh.

⁷ Reg. order 13. 2. 1807. Enl. Lindh s. 237.

⁸ Michailofski-Danilefski, Beskrifning öfver Finska kriget till lands och sjös åren 1808 och 1809. Översättning från ryskan, Tavastehus 1850, sid. 160. Nedan citerad Michailofski-Danilefski.

⁹ G. A. Gripenberg, Generalmajor Hans Henrik Gripenberg, Helsingfors 1937, s. 221.

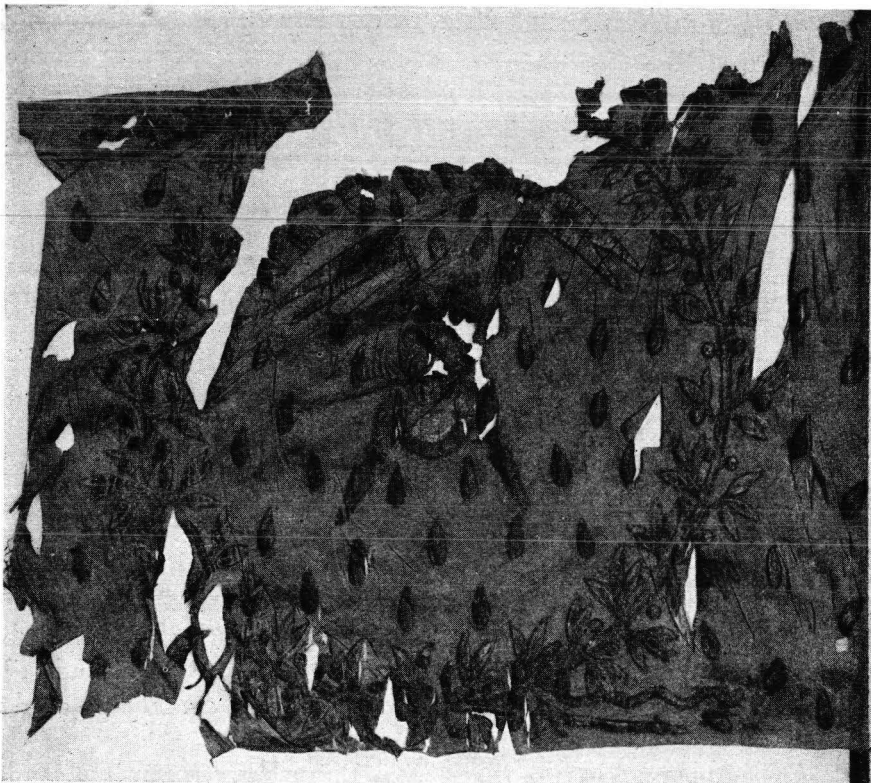

Fig. 4. Kompanifana för Nylands regemente.

aktiga, samt de svenska förklarligt nog noga undvika att omnämna förlorade fälttecken. Som ett exempel på hur vilseledande de ryska uppgifterna kunna vara, kan nämnas, att den i artillerimuséet i Leningrad förvarade kompanifanan för Björneborgs regemente av år 1752 i 1850-tals inventariet uppgives vara tagen från Savolax (!) regemente den 3/20 mars 1808 (!) av general Kulneff mellan öarna Eckerö och Signilskär (!).¹

3. Kompanifana för Nylands regemente.

Dukens ursprungliga höjd är 182 cm, nuvarande bredden 203 cm. Den är av två våder gulnat taft, varpå målat, lika på båda sidor, Södra Finlands sköldemärke, en guldpriidd tornerhjälm i silver, krönt med öppen

¹ I mars 1809 torde Kulneff faktiskt på Åland hava fått en fana, dock av Södermanlands regemente (*Michailofski-Danilefski*, s. 149).

gyllene krona och bakom den tvenne banér med gyllene stänger och kluvna blå dukar med guldkors; vapenbilden omgives av en stor krans av tvenne lagerkvistar av silver med blad och gyllene bär, upptill och nedtill hopknuten med rosetter i guld; duken är beströdd med gyllene eldtungor; i nedre bakre hörnet står ett litet guldkors. Spetsen saknas. På vidfästa lappar funnos beteckningarna *D3, 718, MB 3543*. (Fig. 4.)

Fanan utbjöds i mars 1932 genom handlanden V. Sjöberg för 500 dollars, men fann ej någon köpare och torde hava returnerats till uppdragsgivaren.

Fanan hör till en grupp på tre dukar,¹ vilka förvarats i Leningrad. En av dem är avbildad i en äldre akvarell från 1850-talet² och två finnas i reproduktioner från 1912 (fig. 5).³ Denna duk kan vara identisk med någon av Leningrad-fanorna — blott revorna giva härvid ledning, då den fotografi, som finnes av ovan beskrivna duk, återger dess yttre sida, medan akvarellerna återgiva den inre. En av Leningraddukarna finnes dessutom ej i någon reproduktion hos oss.

Gruppen är tämligen unik. Vapenbilden anger, att fanorna förts av Nylands regemente. Cederström har antagit, att de förfärdigats och burits före 1686, då de ej iakttaga de i detta års förordning givna bestämmelserna. Hos dessa fanor finnas några drag, vilka ej återfinnas i andra svensk-finska fanor eller äro ganska sällsynta bland dem. De gula eldtungorna äro unika. Man kan tänka sig, att de målats efter utländska förebilder; i svenska statens trofésamling finnes ett antal habsburgska fanor med denna utstyrel.⁴ Eldtungorna hava i vår duk en sådan ställning i förhållande till vapenbilden och kransen, att dessa ej kunna tänkas vara senare tillsatta. Sålunda ser man tydligt hur tungorna undvika att tangera de övriga siratens konturer. Huruvida det kan råda ett motsatt inbördes åldersförhållande mellan de olika målningselementen må lämnas osagt, då endast en analys av de använda färgerna kan lämna svar därpå. Det i dukens beskrivning nämnda

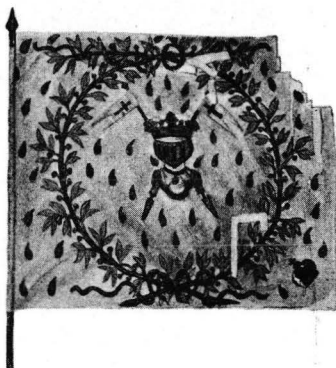

Fig 5. Kompanifana för Nylands regemente.

¹ Cederström n:o 739: 1—3 = *Brandenburg* n:o 655.

² Signerad 275/ вн 61.

³ Signerade 1024, 1088 och 1130.

⁴ T. J. Petrelli och E. S. Liljedahl, Standar och dragonfanor från valplatser i Tyskland och kejsrerliga arvländerna under sextonhundratalet hemförda af svenska trupper, *Antiquarisk Tidskrift för Sverige* XIV: 3, passim.

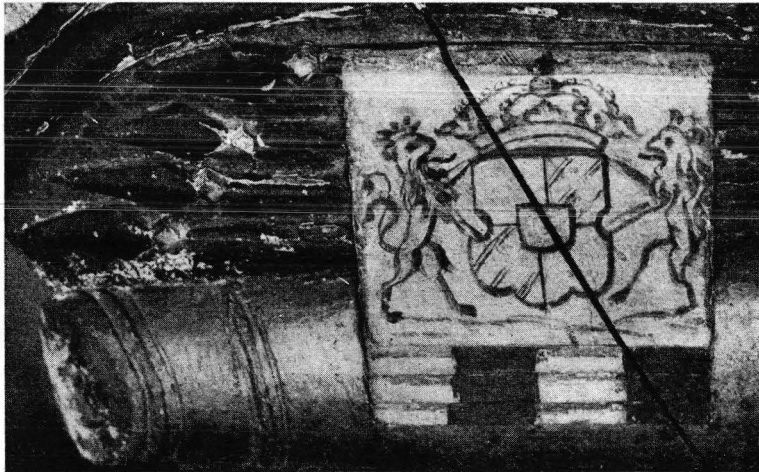

Fig. 6. Detalj av Erik Gjös' vapensköld från 1693.

lilla korset i dukens bakre nedre hörn är allt, vad som återstår av en sluten kunglig krona. Gruppens övriga dukar föra även sådana, två av akvarellerna i bakre övre och nedre hörnen, en i de båda främre. Såsom på tal om Åboläns regementes fanor framhölls, voro kronorna ett rangtecken, som blott sällan förekommer på de indelta regementenas fanor, något oftare på de värvades. Någon rangställning har Nylands regemente aldrig haft. Lagerkransen på dessa nyländska fanor är ovanligt tät och har ovanligt små blad; de upptill nästan till dukens hörn utdragna kvistarna hava en motsvarighet blott i en i Leningrad förvarad kompanifana för Österbottens regemente.¹ Även i vapenbilden ser man några egendomliga detaljer. Hjälmkronans alla tre blad äro framställda en face och hela hjälmen även för övrigt tämligen valhänt tecknad. Fänikornas guldkors nå ej ända till dukarnas kanter och skilja sig därigenom från den gängse typen för Södra Finlands vapen. Av alla dessa detaljer se vi, att den som målat dessa fanor ej blott varit omedveten om 1686 års förordning, han har ej heller känt till huru rikets provinsvapen eller vapenbilder överhuvud skulle återgivas.

År 1656 torde Nylands regemente hava fört livfärgade fanor² och år 1673 berätta urkunderna, att det fått en fana av rött taft.³ Men redan i det troligen samma år gjorda förslaget till fanor för hela armén säges, att regementet skulle föra kompanifanor »rödt med guhlt i strijmor och een Casque

¹ Cederström n:o 774 = Brandenburg n:e 656.

² Petrelli, s. 16.

³ Petrelli, s. 77.

Fig. 7. Detalj av Erik Gjös vapensköld från 1693.

samt 2 blå fanor».¹ År 1675 fick överste Sass, regementets chef, nio fanor av omväxlande röda och gula våder med Södra Finlands sköldemärke.² 1686 års förordning säger, att regementet »Hafwer nu förtijden sine fahnor af tre Carmosin röda och tre guhla Strimor, med Söderfinlands Wapn». På en vapensköld från Pargas kyrka för Erik Gjös, överstelöjtnant vid Sass' regemente 1681—1693, finnas avbildade en vit livfana med riksvapnet och sju kompanifanor av två vita och två röda våder med Södra Finlands sköldemärke (figg. 6 & 7).³ Av detta se vi, att om vår fana härstammar från Karl XI regeringstid, måste den vara gjord före 1675.

Under Fredrik I:s regering approberades alla fanbeställningar av krigskollegium och arbetet utfördes, såvitt känt, alltid av rutinerade stockholmska hantverkare. Från denna tid är fanan således säkert inte. Däremot är det ej uteslutet att den gjorts under Karl XII:s tid, då större frihet rådde, och såsom av det ovan relaterade fallet med Åboläns regementes fanor sågs, överstarna själva kunde anskaffa sina fanor. Kanske äro de nyländska fanorna från denna tid, kanske målade i Riga eller ännu längre borta.

Hava dessa fanor förts av det ständiga Nylands regemente, så hava de givetvis gått förlorade vid Ljesna eller Poltava. I den ryska förteckningen på troféer från dessa segrar kan man ej med säkerhet identifiera dem.⁴

¹ Petrelli, s. 79.

² Petrelli, s. 90, Kammarkoll. protokoll 29. 3. 1675.

³ Vapenskölden förvaras i Finlands Nationalmuseum, inv. n:o 1895: 16.

⁴ K. K. Meinander, HTF 1921, sid. 90, Buchwolfa etc.

I 1850-tals-inventariet uppges dessa fanor vara tagna vid Villmanstrand år 1741, där de skulle hava förts av gardesregementet. I denna träffning deltog Nylands regemente ej, men var med vid kapitulationen i Helsingfors den 23. 8. 1742, där det tydligen mistat alla sina fanor, eftersom det år 1743 behövde nya. Detta år uppmanar nämligen krigskollegium regementschefen överste Aminoff att »beställa fyra st. broderade fanor och därom sluta contract, och detsamma til Kongl. Collegii approbation in gifwa, då Kongl. Collegium wil draga försorg om handpenningarnes anordnande. Imedlertid och tils desse fanor kunna blifwa färdige, kan regimentet betiäna sig af 4 st. andra gamla fanor, hwarpå anordning härhos följer»,¹ tillägger kollegiet. Att dessa fanor varit i användning så sent som under 1741—42 års krig, eller efter det utgivits från klädkammaren, är föga troligt.²

4. Kompanifana för Tavastehus läns regemente.

Duken, som i höjd mäter 164 cm och på bredden 192 cm, utom 22 cm, som rullats kring stängen, är sydd av två våder bleknat rött taft, varpå målat Tavastlands sköldemärke, ett löpande lodjur i sina naturliga färger med trenne sexuddiga stjärnor i silver ovanför och ursprungligen lika många (blott två finnas kvar) silverrosor nedtill; vapenbilden omgives av en frodig lagerkrans i silver och grönt med gyllene bär, nedtill hopknuten med ett gyllene rosetband med långt utdragna tofsprydd ändar. Stängen är 296 cm lång; av spetsen finnes blott den 10 cm långa holken i behåll. Duken är mycket trasig. (Fig. 8.)

Fanan inköptes år 1931 hos Bukowskis av en svensk mecenat, vilken skänkte den till Finlands Nationalmuseum, där den nu förvaras.³

Fanan är möjligen identisk med någon av de av Cederström förtecknade kompanifanorna.⁴ Den är så lik den i Åbo stads historiska museum förvarade kompanifanan⁵ och en av Nationalmuséets tidigare förvärv,⁶

¹ Krigskoll. Registratur 1743 IV, den 2 nov.

² En i Livrustkammaren i Stockholm förvarad kompanifana (Cederström n:o 740) för Nylands regemente torde härstamma från Fredrik Is tid. Eventuellt är den en av fanorna från 1743, men troligare är, att den hör till de i följd av 1731 års indragningsförordning inlevererade fanorna.

³ Inv. n:o 31097.

⁴ Cederström n:ris 601—606 = *Brandenburg* n:o 654. Enligt säljarens uppgift skulle fanan dock härstamma från en samling i Moskva.

⁵ *K. K. Meinander*, Tavastehus regementes fana, Åbo stads historiska museum, Helsingfors 1906, s. 14 f..

Meinander, Fälttecken n:o 17.

⁶ *Meinander*, Fälttecken n:o 15.

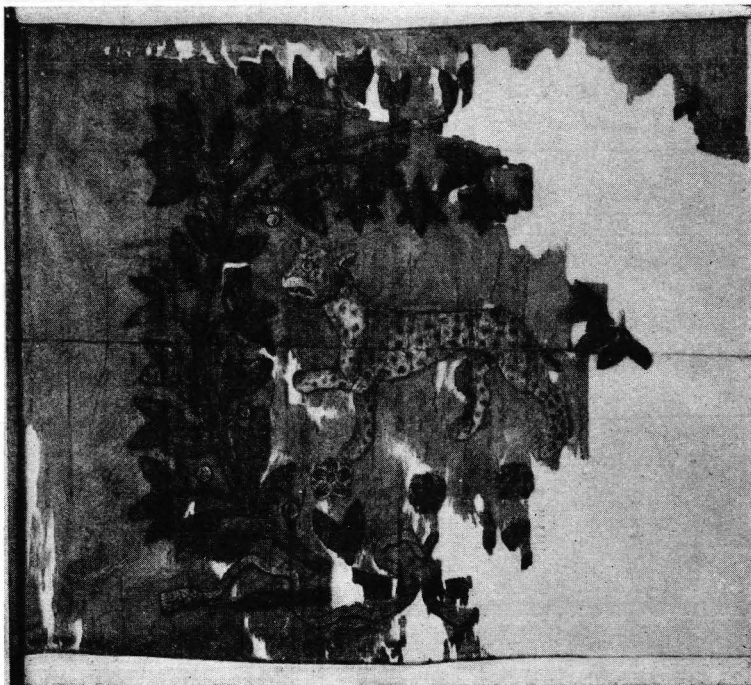

Fig. 8. Kompanifana för Tavastehus läns regemente.

att man vågar påståendet, att de äro målade efter samma schablon. Till samma grupp hör även den i Tavastlards museum i Tammerfors förvarade fanan.¹ Cederström antager, att alla dessa fanor förfärdigats före 1686. Förordningen av år 1686 föreskriver ingenting om dukens storlek, men den synes i allmänhet mäta drygt tre alnar i höjd och något mera i bredd. Fastän fanorna under den relativt långa period Pfalztypen var i användning varierat i höjd mellan 160 och 220 cm, hava dukarna dock mot periodens slut i allmänhet gjorts mindre än vid dess början. Dessa tavastländska fanor mäta 164, 166, 172 resp. 165 cm i höjd. Även deras ungefär lika höjd talar för samtidighet.

Nationalmuséets nyförvärvade fana skiljer sig visserligen från den äldre däri, att lagerkransens blad på den förstnämnda äro större och mera silvermelerade. Skillnaden behöver måhända ej tillmätas alltför stor betydelse; huru denna detalj ter sig på de båda andra fanorna är svårt att säga utan tillgång till originalen. En detalj, som förenar de båda Helsingforsfanorna, är däremot fällarnas sömning: dukens stad har skurits av och tvinnats till

¹ *Meinander*, Fälttecken n:o 16.

en snodd, som sytts in i kantsömmen.¹ Alldeles samma sömning finnes på den i Nationalmuséet förvarade kompanifanan för Åboläns regemente, vars lagerkrans även är likadan som de tavastländska fanornas.² Alla dessa fanor hava således troligen utgått från samma verkstad. Cederström avbildar i plansch XI en fana för Dalregementet,³ vars lagerkrans är likadan som de omtalade finska fanornas. Även de i Livrustkammaren förvarade kompanifanorna för Åbo läns regemente⁴ och Nylands regemente⁵ höra till samma typ.

I Nationalmuseum finnas ytterligare två kompanifanor av Pfalztyp för Tavastehus läns regemente (fig. 9).⁶ De hava dock en stelare krans, vapenbilden är annorlunda tecknad och silverfärgad, dukens kanter blott några varv inlindade. I Leningrad hava sammanlagt sex av regementets fanor av 1686 års typ förvarats.

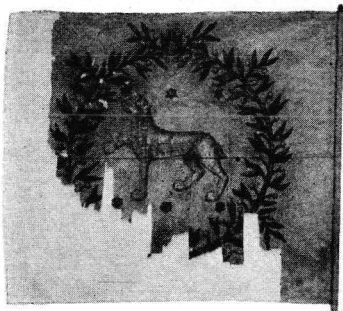

Fig. 9. Kompanifana för Tavastehus läns regemente.

Överste G. A. Brakel, vilken förde Tavastehus läns regemente under åren 1678—1686, anhöll att i sina fanor få bruka Tavastehus vapen som »ähr et Lodiur medh sina Naturliga färger i et rött fältt och 6 hwita stiernor nl 3 offuanför och 3 und Lodiuret.»⁷ Därförinnan hade regementet fört Borgå vapen. Huruvida fanor för regementet då kommo till utförande är okänt, några sådana finnas i ingen händelse bevarade

(obs. stjärnor även under lon), men i 1686 års förordning fastställdes, att regementet skulle föra Tavastlands vapen. Huru regementets fanor kompletterats under början av 1700-talet veta vi ej. Regementet var det enda av de ordinarie, som blev överfört till hemlandet redan 1703.⁸ Re-

¹ Ej heller denna detalj har kunnat kontrolleras på Åbo- och Tammerfors exemplaren.

² Det till dessa tre fanor använda tafet har tydligen gemensamt ursprung, de båda tavastländska dukarna äro troligen från samma väv. Ränningstätheten är exakt densamma och trådarna lika tjocka. I staden finnes en grövre tråd och innanför denna två grupper gröna ränningstrådar. I de tavastländska dukarna äro ränningstrådarna i kanten följande: en tjock tråd, tre bleknade, sex gröna, fyra bleka, sex gröna, bleka. Den åboländska fanans ränningsschema är: en tjock tråd, tre röda, sex gröna, sex vita, sex gröna, röda.

³ Cederström n:o 564.

⁴ Cederström n:o 462.

⁵ Cederström n:o 740.

⁶ *Meinander*, Fälttecken n:ris 13 och 14.

⁷ Enligt odaterad promemoria i Krigsarkivet, Stockholm.

⁸ *Fredrik Hjelmqvist*, *Kriget i Finland och Ingermanland 1707 och 1708*, Lund 1909, s. 17. Nedan cietrad *Hjelmqvist*.

gementet deltog i Lybeckers expeditioner under fälttågen 1708 och 1709 och delar av det lågo i Viborg, då staden kapitulerade den 10 juni 1710. Då fanor år 1713 begärdes för Åboläns, Nylands och Björneborgs regementen,¹ nämnes Tavastehus läns regemente ej bland de behövande. Detta behöver dock ej tolkas så, att regementet ej därförinnan kunnat förlora någon fana — det ordinarie regementet hade ju sammanslagits med dubbleringen och kunde alltså använda dennas eventuella fanor som komplettering, om någon förlorats. Vi kunna även vara övertygade om att så skett. Efter 1713 deltog regementet ännu i slaget vid Napo den 19 febr. 1714. Det ryska 1850-tals inventariet uppger, att de tavastländska fanorna tagits vid Ljesna och Poltava, där regementet dock ej var med.

Den 16 juni 1742, alltså kort före Helsingfors-kapitulationen, utanordnades medel för nya fanor åt regementet.² Huru många fanor beställningen omfattat, framgår ej; det utanordnade beloppet var 5664 dr 5 1/2 öre silver, vilket skulle utgöra halva betalningen för »defecten af Fahnor och Monterings samt andra Utrednings Persedlar». Regementet hade den 23 aug. 1741 blivit upprivet vid Villmanstrand och därvid förlorat åtminstone en del av sina fanor. Före kapitulationen i Helsingfors har regementet tydligen ej fått de nya fanorna, eftersom det den 22 okt. 1743 skall hava haft tre stycken i behåll.³

Enligt Krigskollegii Registratur från år 1746 föredrogs i kollegiet den 27 oktober detta år en anhållan från majoren vid Tavastehus läns regemente A. H. Ramsay »at af Stockholms Rust Cammare utbekomma the therstädes förwarade Regimentets Fyra gamla Fahnor til at med them fylla bristen af Fahnor i Regimentet» och framför som motiv härför »at the antagne recreuter under then tiden inge Regiments- eller Compagnie möten blifwit hollne icke kunnat strax aflägga huld- och trohets Ed, wid the Compagnier, som icke egt någre Fahnor». Emellertid fann kollegiet, att då regementet enligt ett den 22 oktober 1743 insänt förslag hade tre fanor »och som effter Hans Kongl. Maj:ts Nådiga bref och förordnande af d:n 26 Martii 1731 och d: 7 Julii 1741 icke flere än Fyra Fahnor wid et Regimente bestås; så låter Kongl. Collegium nu til fyllnadd för Regimentet utassignera en af Regimentets gamla Compagnie Fahnor i Stockholm Rust Cammare.» De fyra fanor, som sägas hava funnits i Stockholm, äro uppenbarligen sådana, vilka inlevererats till följd av den i resolutionen åberopade förordningen av den 26 mars 1731, vilket skulle tyda på, att

---

¹ Promemoria angående fanor för finska regementen etc., av den 11. 2. 1713. Koncept i Krigsarkivet, Sthlm.

² Krigskoll. Registratur 1742 II, den 16 juni.

³ Krigskoll. Registratur 1746 IV, den 27 okt.

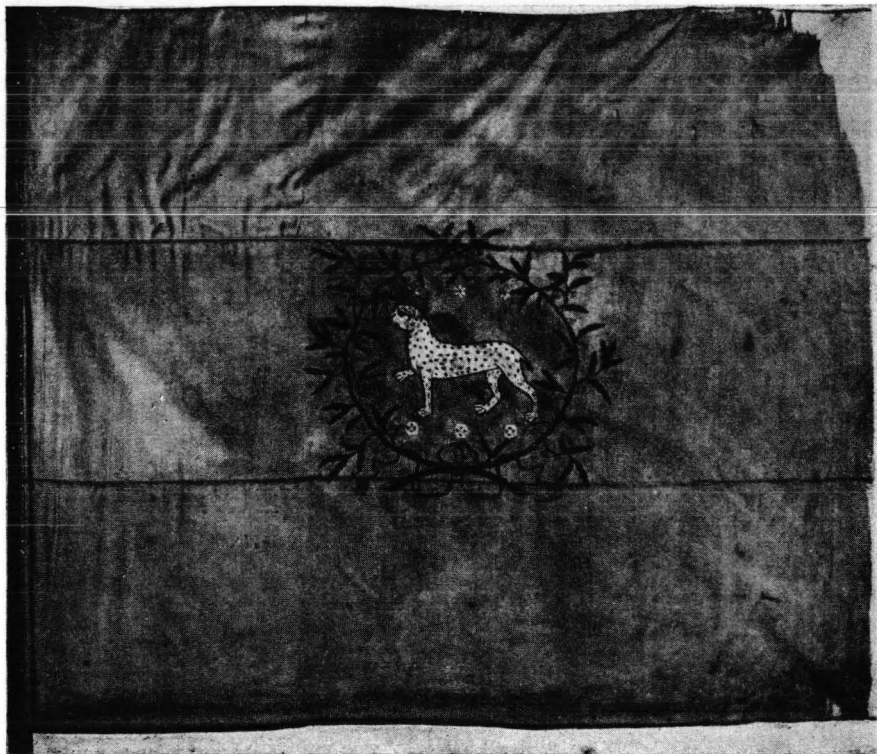

Fig. 10. Kompanifana för Tavastehus läns regemente.

regementet detta år haft fullt antal fanor. År 1749 infördes en ny fantyp och snart därefter fick regementet en ny uppsättning fanor. De, som därvid funnos i regementet, hava då deponerats i hemtraktens kyrkor, varigenom de bevarats till våra dagar.

5. Kompanifana för Tavastehus läns regemente.

Duken mäter i höjd 179 cm och i bredd 212 cm. Den är sydd av tre våder bleknad röd sidenkypert varpå broderat i påsytt siden och silke, omvänt lika på båda sidor, Tavastlands sköldemärke, en vit brunfläckig lo åtföljd av tre över densamma ställda sexuddiga stjärnor och tre vita rosor undertill, omgivet av en liten yvig lagerkrans med gröna blad och gula bär, upptill och nedtill hopknuten med gult band, nedtill i rosett med fladdrande tofsprydda ändar. Stången är 284 cm lång, spetsen 26 cm. Duken är nästan hel, blott övre bakre hörnet är bortnött. (Fig. 10.)

Fig. 11. Fana för Tavastehus läns fotfolk.

Fanan köptes år 1931 för 2000 svenska kronor hos Bukowski. Den inropades för Tavastehus museum, där den nu förvaras.

Fanan är alldeles lik två i Finland tidigare förvarade fandukar; den ena finnes i Jämsä,¹ den andra tillhör Kärkölä församling,² men är deponerad i Nationalmuséet. Ytterligare en har funnits i Leningrad.³ Den nu förvärvade uppgives härstamma från en samling i Moskva, men då ej flere än tre fanor av detta slag funnits, är den troligen identisk med den tidigare i Leningrad förvarade duken. Enligt Cederström förvaras i svenska krigsarkivet den år 1749 stadfästa modellritningen för dessa fanor, medan en avvikande modell skulle hava antagits år 1751, varför fanorna måste vara gjorda mellan dessa år.⁴ De hava aldrig förts i fält, ty redan år 1772 fick regementet nya fanor.⁵

¹ *Meinander*, Fälttecken n:o 18.

² *Meinander*, Fälttecken n:o 19. Nationalmuseets inv. nr 6822.

³ *Cederström* n:o 610.

⁴ *Cederström*, s. 152.

⁵ Krigskollegii Protokoll 1771 III fol. 280, den 30 sept. och 1772 den 28 jan.

6. Fana för Tavastehus läns fotfolk.

Duken mäter i höjd 127 cm, i bredd 154 cm. Den är av gulnat taft, varpå målat, omvänt lika på båda sidor, i övre främre hörnet Tavastlands sköldemärke, en gående gråvit brunfläckig lo, åtföljd av tre över densamma ställda sexuddiga stjärnor i silver och tre under ställda silverrosor. Duken är något riven, men inga större bitar saknas. Stången är 293 cm lång och av svartmålad furu, spetsen av förgyllt järn och 27 cm hög. På vidfästa lappar N 70 II och 3556. (Fig. 11.)

Fanan hör till de genom Sjöberg i mars 1932 utbudna, av vilka ingen fann köpare. Den torde vara identisk med någon av de fyra i Leningrad förvarade fanor, vilka av Cederström omtalas i ett tillägg.¹ Det ryska 1850-tals inventariet uppger, att dessa fanor vunnits av Tavastehus regemente den 12/24 april 1789 i slaget vid Värälä.² I själva verket har fanan tillhört någon av de truppavdelningar, som år 1700 uppställdes till gränsernas defension.

Tavastländskt fotfolk har funnits i två av dessa regementen. I kungliga förordningen av den 25 april 1700 ålades landshövdingarna att försöka få till stånd de s.k. Tremänningsregementena. Enligt ett kungligt brev av den 13 aug. 1700 skulle överste Jurgen Johan Lode övertaga befälet över ett sådant regemente bestående av fotfolk från Tavastehus, Viborgs och Nyslotts län.³ Av detta regementes kompanier har Tavastland antagligen rekryterat hälften eller fyra kompanier. Tremänningsregementena överfördes till Estland, och Lodes regemente fick bland annat vara med i slaget vid Narva.⁴ Det tillhörde sedan Hastfehrs kår, och dess rester lågo i Narva vid stadens kapitulation den 10 aug. 1704,⁵ varefter regementet ej mera uppsattes.⁶

Sedan tremänningsregementena överförts till södra sidan av Finska viken, ålades landshövdingarna att uppställa manskap även för de återstående två tredjedelarna av rotarna.⁷ Det sålunda åstadkomna regementet kallades dubblering eller fördubbling. Tavastehus läns fördubbling räknade på hösten år 1700 384 man⁸ och tilldelades Cronhjorts kår. Efter 1710

¹ Cederström, s. 252 = *Brandenburg* n:o 284.

² Vid Värälä torde inga tavastlänningar vid denna tid hava närvarit.

³ *Hjelmqvist*, s. 15.

⁴ *J. Mankell*, Anteckningar rörande Finska arméens och Finlands krigshistoria I, Stockholm 1870. Nedan citerad *Mankell*.

⁵ *Mankell*, s. 190.

⁶ *Hjelmqvist*, s. 17.

⁷ *Hjelmqvist*, s. 16.

⁸ *Mankell*, s. 175.

nämnes det ej mera och har då sammanslagits med länets ständiga regemente.

År 1700 den 2 augusti resolverade konungen om fanorna för de regementen, vilka av rusthåll och rotar blivt uppställda till landets försvar »att Estandarerne och fanorna giöras af samma Couleur som dett ständige Regimentet af den Provinsen hafwer som der ibland finnesz och effter Rangen äger Preferencen, dock observeras där wid att up utj hwart hörnet wid spetzen på Estandarerne och fahnerne wid hwartt Compagnie, sättes den Provinciens wapen hwar ifrån manskapet är, blifwandes för dett öfriga fahnorna och estandarerne helt släta föruthom Lijffanan och LijfEstandaret, huijlke wid hwart Regimente blifwa wijta».¹ Enligt dessa bestämmelser handlades även. I september har man hunnit så långt, att Anders Girss, som fått beställningen, frågar angående vissa detaljer.² I hans skrivelse finnes en promemoria om vad för fanorna åtgår.³ För de finska fotregementenas vidkommande har promemorian följande uppgifter:

Opsatt på hwad som Requireras till Estandarer och Fahnor för dhe Regementer som äro oprättade till Gränzernas Defension, Uthaf Rusthollarne och Rotarne, nembl.

	Fahnor	hwitt	Rödt	Tafft Incarnat
Hr Öfwerst Magnus Gabriel Tiesenhusen	st			
8 st. { LijfFahnan medh Storfurstendömet	1	8 1/2		
{ Finlands Wapen				
{ Compagnie Fahnorna med Dito	3			25 1/2
{ Wapen	2			17
{ Dito medh Biörneborgz Wapen	2			17
{ Dito medh Söder Finlands Wapen				
Hr Öfwersten Jörgen Johan Lode				
8 st. { Lijf Fahnan med Tafwastehuus	1	8 1/2		
{ Lähns Wapn				
{ Compagnie Fahnorna medh Dito	3			25 1/2
{ Wapen	2			17
{ Dito medh Carelska Wapnet	2			17
{ Dito med Sawolax och Nyslåttz				
{ wapen	2			17

¹ Extract af Kongl. May:tz bref till KrigsCollegium daterat fältlegert Gumblebäck på Seland d. 2 Augustij A:o 1700. Krigsarkivet, Stockholm.

² Krigskoll. Brefbok 1700 I p. 607.

³ Krigskoll. Brefbok 1700 I p. 613.

Lika detaljerade notiser saknas tyvärr för fördubblingsregementena, men säkert har det ovan citerade kungliga brevet gällt även dem; möjligen hava de även fått använda de ständiga regementenas uttjänta dukar, så långt de räckt. Först år 1707 möter oss en urkund om dubbleringens fanor.¹ Enligt den skulle till tavastlänningarnas fanor åtgå följande:

	Silfwermynt
»Tafwastehus Lähns 4. Stycken Fahnor	
8 $\frac{1}{2}$ aln löper 34 alnar Carmosin Rödt Dubbelt Tafft a 2.26 $\frac{2}{3}$	96: 10: 16
$\frac{1}{2}$ lod löper 2 lodh Carmosin Rödt Silcke, till Sömmink och Cordon a 16 ·/.	1:
Otj Sömmarlöhn a 21 $\frac{1}{3}$	2: 21: 8
Trophe Målaren Mester Oloff Hoffman, för det som målas op i hörnet på Fahnan ett fläckigt lodjur och 3 hwita Stiernor öfwer och 3 hwita Rosor under sig. utj arbetzlöhn och alt a 6 Dr	24:
Til 4 Stycken Fahnors Mondering, förutom Stakarne (som) kunna göras af Pijkestänger 7 $\frac{1}{2}$ aln löper 30 aln:r Carmo- sin Röda Silckes Skrufsnören a 3 ·/.	2: 26
1 st. löper 4 st af Järn förgylte Fahne Spetzar a 4 $\frac{2}{3}$ d:r	18: 21: 8
150 st löper 600 st:n förgyllte Mässingstenglicher 12 d:r en mille	7: 6 $\frac{2}{5}$
	152: 21 $\frac{11}{15}$

Samtidigt fingo även Åboläns, Nylands, Viborgs och Savolax fördubblingar liknande fanor, var och en fyra fanor med respektive landskapsvapen, utom det sistnämnda regementet, som fick sex. Av promemorian se vi, att dessa regementen fört likadana fanor som de 1700 uppställda tree männingsregementena. Flere av dessa fanor återfinnas i Leningrad; d-synas representera två olika serier, den ena med ungefär dubbelt större vapenbilder än den andra. För Åbolän finnes där fyra;² av två i Nationalmuséet förvarade akvareller³ att döma äro de av typen med större vapenbild. I Nationalmuséets arkiv finnes ytterligare akvareller av en fana för

¹ Krigskoll. Registratur 1707, den 25 nov.

² Cederström n:ris 472—475 = *Brandenburg* n:o 667.

³ Signerade 250/188 36 resp. 1144.

Nylands län med liten vapenbild,¹ två för Viborgs län, den ena med mindre, den andra med större vapenbild,² samt en för Savolax regemente med större vapenbild.³ Savolaxfanan är gul, de andra vita, måhända bleknade röda. Savolaxfanans färg är intressant såtillvida, att den visar att fanan ej kan hava tillhört Lodes regemente, vars alla fanor voro röda, utan uppenbarligen hört till 1707 års beställning, enligt vilken Savolax skulle föra citrongula dukar. Då denna duk har en stor vapenbild, kan man måhända antaga, att alla med större vapenbild äro från 1707 års beställning. Till denna grupp skulle då även den ovan beskrivna tavastländska fanan höra, och sålunda vara målade av Olof Hoffman.

I promemorian av år 1707 nämnes ingenting om Björneborgs regementes fördubbling — ej heller hava några fanor av ovan beskrivna typ bevarats för denna truppavdelning. Däremot finnas i Leningrad fem fanor med delad blågul duk, krönt dubbelt C omgivet av palmkvistar och Björneborgs krönte vapensköld i övre hörnet, även den kantad av palmkvistar.⁴ Cederström förmodar, att dessa fanor förts av länets tremänningar, men så många som fem kompanier hava dessa nog aldrig förmått ställa upp — år 1700 funnos därifrån blott två kompanier. Snarare hava fanorna tillhört dubbleringen. I Leningrad förvaras dessutom en livfana med riksvapnet under C:R:S och Björneborgs vapen i hörnet inneslutet i en alldeles likadan sköld som på de fem kompanifanorna, varav vi kunna sluta, att de höra samman. De hos Cederström beskrivna fem fanorna med text⁵ äro tydligen kvarterfanor.

Efter dessa utvecklingar hava vi skäl att ännu en gång återvända till den 1932 utbudna tavastländska fördubblingsfanan. Dess vapenbild företer en slående likhet med lon på tvenne av de i Nationalmuséet förvarade kompanifanorna för det ständiga regementet.⁶ På vardera är lon regelstridigt silverfärgad och såvitt man av fotografiet kan döma äro teckning och dimensioner desamma. Måhända äro de samtida, eller i varje händelse från samma verkstad (Hoffmans).

7. Fana för åboländskt uppbåd.

Duken är 188 cm hög och numera 146 cm bred (delvis rullad om stängen). Den är sydd av bleknat rött taft och målade omvänt lika på

¹ Signerad 2019.

² Signerade 2011 och 2013.

³ Signerad 2017.

⁴ Cederström n:ris 552: 1—5 = *Brandenburg* n:o 664.

⁵ Cederström n:ris 553—557 = *Brandenburg* n:o 690.

⁶ *Meinander*, Fälttecken n:ris 13 och 14.

Fig. 12. Fana för Lemo sockens uppstånd.

båda sidor med en gul lagerkrans med blå bär, upptill och nedtill hopknuten med blå bandrosetter, nedtill med fladdrande tofsprydda ändar; inom kransen upptill dubbelt C och därinom XII, krönt av en sluten kunglig krona med pärlbesatta byglar och hållet av två klumpigt målade lejon, allt i gult. Nedtill mellan lejonerna är målad en flygande blåvit fågel och därunder [ ]mo. Inom nedre rosettens ögla står årtalet 1712. Duken är tämligen illa riven. Stången är 288 cm lång och av svartmålad furu. Spetsen saknas. På vidfästa lappar: D3 760a, 1002, 3593 MB. (Fig. 12.)

Fanan hör till de av Sjöberg år 1932 utbjudna, som ej blevo sålda. Dess pris var 500 dollars.

Det ryska 1850-tals inventariet upptager denna duk bland »fjorton fanor tagna av furst Galizin i drabbningarna vid staden Åbo och Store Kuro 1714. År 1712 lät konung Karl XII för försvaret av Finland hopbringe en armé från hela Finland, åt vilken gavs fanor med avbildning av vapnet för det distrikt, i vilka de uppsattes. Befälhavare för dessa var gene-

ralen greve Armfelt.» I huvudsak bör uppgiften anses vara riktig, även om man kan reservera sig mot uppgiften att fanorna tagits i öppet fält. Denna fana är identisk med den fana Cederström, måhända med stöd av en äldre utbildnings större fullständighet, tillskriver Lemo sockens uppåd.¹ De numera enda bibehållna bokstäverna kunde lika gärna åsyfta sockennamnen Vemo eller Virmo,² för vilken sistnämnda socken två fanor finnas i Leningrad.³ Vi kunna dock låta fanan stå för Lemo (fi. Lemu) sockens räkning.

Samtliga finska uppådsfanor,⁴ utom Tenalafanan,⁵ äro varandra så lika, att de med säkerhet hava utgått från samma verkstad. Även de svenska fanorna av detta slag⁶ gruppera sig länsvis i olika typer. Tydligt hava landshövdingarna ombesörjt fanornas tillverkning eller åtminstone deras dekorerung. Troligen äro de finska fanorna målade i eget land, åtminstone tyder den klumpiga teckningen och den osmidiga färgen på, att det ej varit någon rutinerad stockholmsk trofémålare, som styrt ut dem.

1712 års sockenfanor voro avsedda för det folkuppåd, på vilket regeringen säkert ställde större förhoppningar, än vad som sedan blev motiverat. Förmodligen hoppades man att de granna fanorna i viss mån skulle ersätta, vad dessa skaror i övrigt saknade i mundering och krigsmannaegenskaper. Någon större betydelse fick det sydfinska uppådet aldrig. Det österbottiska deltog visserligen i Naposlaget, men gjorde där en ganska slät figur. Det var blott den östfinska allmogen under sina egna ledare och enstaka partigångarskaror, som förmådde göra fienden verkligt förfång.

Då dessa fanor år 1932 utbjödos, höjdes här röster, som motsatte sig deras återbördande till Finland. Det ansågs ej juste, att fälttecken, vilka i

---

¹ Cederström n:o 477.

² Raumo och Kumo äro mindre troliga.

³ Cederström n:o 478 och 479.

⁴ Förtecknade hos K. K. Meinander, *Suomalaisista sotalipuista*, Suomen Museo 1912, sid. 27.

⁵ Meinander, *Fälttecken* n:o 24. Den från Tenala kyrka härstammande fanan, har troligen tillhört Raseborgs läns uppådsman, då den donerats till Tenala kyrka av systemen till överstelöjtnanten för detta manskap Christian Henrik Ekestubbe. (C. A. Nordman i O. Nikula: *Tenala och Bromarfsocknars historia*, del II, Helsingfors 1938, s. 27 f.) Då två liknande fanor förvarats i Leningrad (Cederström n:ris 1003 och 1004 = *Brandenburg* n:o 638) är det troligt att alla detta läns uppådsfanor varit av samma utseende.

⁶ R. Cederström, *Uppådsfanor från karolinska ofredstider*. Urd 1919 sid. 16 ff.

ärlig strid avunnits oss, nu upphängdes i våra samlingar. Kommo farnorna tillbaka till de statliga ryska troféssamlingarna, måste man ju erkänna, att dessa är deras riktiga plats, men hava de hamnat i amerikanska miljonärshem eller eljes kommit på villovägar, kan man ej annat än beklaga, att de inte kunnat räddas till sitt hemland.

C. F. Meinander.

REFERAT.

Einige alte finnische Infanteriefahnen.

In den Jahren 1931 und 1932 wurden aus russischen staatlichen Sammlungen sieben alte finnische Armeefahnen aus der schwedischen Zeit zum Kauf angeboten; sie waren seinerzeit von der kaiserlichen Armee als Kriegsbeute mitgenommen worden. Drei von ihnen wurden für verschiedene finnische Sammlungen angekauft, während man vier zurückschickte. Die Fahnen sind folgende:

1. *Kompaniefahne des Regiments vom Län Åbo* (Abb. 1). Die Fahne dürfte identisch sein mit *Cederström*: Svenska kungliga huvudbanér usw. Nr. 460 und Brandenburgs Katalog über das Artilleriemuseum in Leningrad Nr. 646. Das Tuch ist feuillemortefarbener Taft, auf dem das Wappen des Grossfürstentums Finnland in einem Lorbeerkranz gemalt ist. Die Fahne stammt wahrscheinlich aus dem Jahre 1683. Sie wurde nicht erworben.

2. *Kompaniefahne des Regiments vom Län Björneborg* (Abb. 3). Das Tuch ist in Blau und Gelb eingeteilt und besteht aus Taft mit aufgesticktem Wappen von Nordfinnland, d.h. einem aufrechten, gekrönten schwarzen Bären, einen erhobenen Säbel führend und von zwei fünfzackigen silbernen Sternen begleitet. Das Wappenbild ist von einem kleinen Lorbeerkranz umgeben. Die Fahne, vom Typ des Jahres 1749, ist 1751 angefertigt worden und wahrscheinlich auf dem Feldzug von 1790 verlorengegangen. Sie wurde von einem Privatmann gekauft und als Geschenk dem Regiment Björneborg überreicht.

3. *Kompaniefahne des Regiments Nyland* (Abb. 4). Die Fahne ist eine von denen, die *Cederström* unter Nr. 739 und *Brandenburg* unter Nr. 655 beschreibt. Sie besteht aus verbleichtem roten Taft, versehen mit dem Wappen von Südfinnland, einem goldverzierten silbernen Turnierhelm und hinter ihnen zwei Fähnlein mit einem goldenen Kreuz auf blauem Grunde. Das Wappenbild ist von einem Lorbeerkranz umgeben. In den Ecken geschlossene königliche Kronen. Das ganze Tuch ist mit goldenen Feuerflammen bestreut. Da das Regiment von Nyland vor 1686 Fahnen aus gelben und roten Bahnen führte, diese Fahne anderseits aber nicht den Fahnenvorschriften folgte, die in der Verordnung von 1686 erlassen wurden, ist es möglich, dass die Fahne aus Karls XII. Zeit stammt und eine provinzielle Arbeit ohne zuständige Genehmigung darstellt. Die Fahne wurde nicht erworben.

4. *Kompaniefahne des Regiments vom Län Tavastehus* (Abb. 8). Die Fahne ist wahrscheinlich identisch mit einer der Nummern 601—606 in *Cederströms* Verzeichnis und mit *Brandenburgs* Nr. 654. Das Tuch besteht aus verbleichtem roten Taft, darauf gemalt ist das Wappen von Tavastland, ein laufender Luchs in natürlichen Farben, begleitet von drei sechszackigen Sternen und drei Rosen, alle in Silber. Das Wappenbild ist von einem

Lorbeerkrantz umgeben. Die Fahne kann eine von denen sein, die in den 1720er Jahren dem Regiment zuteil geworden und 1741 in der Schlacht bei Willmanstrand verlorengegangen sind, oder eine von den dreien, die das Regiment nach der Kapitulation in Helsingfors 1742 erhalten hat. Sie ist 1931 für das Finnische Nationalmuseum, wo sie nun verwahrt wird, käuflich erworben worden.

5. *Kompaniefahne des Regiments vom Län Tavastehus* (Abb. 10). Die Fahne gehört zu dem Typus von 1749 und ist vielleicht mit *Cederströms* Nr. 610 identisch. Sie besteht aus verblichenem rotem Seidenköper, auf dem das tavastländische Wappen, von einem kleinen Lorbeerkrantz umgeben, gestickt ist. Die Fahne ist vermutlich zwischen 1749 und 1751 hergestellt und niemals ins Feld geführt worden. Wahrscheinlich haben die Russen sie im Kriege von 1808—1809 in einer Kirche erbeutet. Sie wurde 1931 für das Museum von Tavastehus erworben.

6. *Fahne des Fussvolkes vom Län Tavastehus* (Abb. 11). Das Tuch besteht aus vergilbtem, vermutlich ursprünglich rotem Taft und führt in der oberen vorderen Ecke den tavastländischen Luchs in Silber und Braun. Sie hat wohl der Infanterieverdopplung im Län Tavastehus zugehört und ist 1707 hergestellt worden. Sie ist nicht gekauft worden.

7. *Fahne des Aufgebots des Kirchspiels Lemo von 1712* (Abb. 12). Die Fahne wird von *Cederström* unter Nr. 477 beschrieben. Das Tuch besteht aus verbleichtem roten Taft, auf dem die gekrönte und von zwei Löwen gehaltene Namenschiffre Karls XII, unter ihnen ein blauweisser Vogel, der Kirchspielname [— —] mo und die Jahreszahl 1712, alles von einem goldenen Lorbeerkrantz mit blauen Beeren umgeben, gemalt sind. Die Fahne ist nicht gekauft worden.